

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра історії України і методики викладання історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Середня освіта (Історія)»

Спеціальність А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Предметна спеціальність А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Галузь знань А Освіта

Затверджено на засіданні кафедри
історії України і методики
викладання історії,
протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Давня і середньовічна історія України
Викладач (-і)	Дрогомирецька Людмила Романівна
Контактний телефон викладача	0501084688
E-mail викладача	liudmyla.drohomyretska@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС, 180 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Вівторок, 15.00-17.00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Предметом вивчення дисципліни «Давня і середньовічна історія України» є історичний розвиток українських земель від найдавніших часів до середини XVI століття. Курс дає можливість зрозуміти основні тенденції, закономірності та особливості і характер історичного розвитку України в давню і середньовічну добу і безпосередньо впливає на формування наукового світогляду здобувачів освіти за спеціальністю А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями), Предметна спеціальність А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Дисципліна є нормативною, читається у першому і другому семестрах в обсязі 6 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). «Давня і середньовічна історія України» покликана озброїти майбутніх вчителів історії знаннями про основні тенденції та напрямки розвитку людського суспільства на території українських етнічних земель у давню і середньовічну добу, сформуванню у студентів загальні і фахові компетентності, комплекс знань та умінь для застосування в професійній освітній діяльності.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Метою вивчення дисципліни «Давня та середньовічна історія України» є формування стійкої системи знань про зародження і закономірності розвитку людського суспільства на території українських етнічних земель від найдавніших часів до середини XVI ст., набуття студентами практичних навичок системного розгляду політичних, соціально-економічних, культурних та релігійних процесів, що відбувались у давню і середньовічну добу; вироблення умінь добирати та орієнтуватися в історичній інформації та застосовувати знання з даного предмету у процесі викладання історії у закладах середньої освіти; формувати світоглядні орієнтири та професійні якості вчителя історії та громадянської освіти. Основними цілями курсу є : - ознайомити студентів із політичною, соціально-економічною, культурною, релігійною історією України від найдавніших часів до середини XVI ст.; - сформувати розуміння цивілізаційної значущості давнього і середньовічного періодів в історії України; - сформувати у студентів здатність здійснювати історичний аналіз, реконструкцію історичних подій, явищ, процесів, історичне прогнозування	

та інтерпретацію історичних фактів;

- сприяти формуванню науково-теоретичного мислення студентів першого року навчання;
- вироблення навичок добирати та орієнтуватися в історичній інформації;
- сприяти формуванню у майбутніх вчителів почуття громадянської свідомості, патріотизму, національної гідності, об'єктивності в оцінці подій і фактів історії України;
- підготувати студентів до реалізації основних завдань сучасної шкільної історичної освіти, сформуванню практичних умінь використовувати отримані знання з давньої і середньовічної історії України у професійній і соціальній діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Пропонована дисципліна покликана розвинути наступні компетентності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання, потребує інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії та громадянської освіти в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності:

ЗК 10. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, реалізовувати пошук і критично оцінювати інформацію з різних джерел, використовувати її в професійній діяльності.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК2. Здатність володіти змістом та методологією, категоріально-понятійним апаратом фундаментальних історичних дисциплін, знаннями сучасних наукових досліджень з історії, орієнтуватися в науковій періодизації історії.

СК4. Здатність інтегрувати набуті знання з історичних наук, громадянської освіти та правознавства в самостійну систему, виявляти цілісність знань та умінь.

СК5. Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, володіти базовими знаннями української та світової культури в контексті готовності майбутніх фахівців до спілкування у мультикультурному середовищі на основі толерантності, діалогу і співробітництва.

Програмні результати навчання

ПРН3. Виявляти критичне мислення, аналізувати, оцінювати та інтерпретувати інформацію з різних джерел, включно з цифровими ресурсами, визначати власну позицію із суперечливих питань.

ПРН5. Знати зміст і методологію, сучасні наукові дослідження базових історичних дисциплін, володіти категоріально-понятійним апаратом історичної науки.

ПРН6. Знати сучасні наукові підходи в галузі громадянської освіти,

орієнтуватися в нормативно-правовій базі та структурі правової системи України.

ПРН7. Інтегрувати знання з історії, правознавства і громадянської освіти в цілісну педагогічну діяльність, реалізовувати міждисциплінарні підходи.

ПРН9. Проводити історико-краєзнавчу та пошуково-дослідницьку роботу у закладах загальної середньої та позашкільної освіти із залученням учнів до вивчення культурної спадщини рідного краю.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	І семестр		ІІ семестр	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Лекції	24	6	24	6
Семінарські заняття	36	4	36	4
Самостійна робота	30	80	30	80

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/вибірковий
I і II	A4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	перший	Н

Тематика навчальної дисципліни

№ п/п	Тема	Кількість годин		
		лекції	семінарські заняття	самостійна робота
І семестр				
1.	Давня та середньовічна історія України як складова частина української історії. Розвиток матеріальної і духовної культури населення українських земель в період кам'яної доби.	2/0	2/0	2/4
2.	Економічний і суспільний розвиток етнокультурних спільнот мідного і	2/0	2/0	2/6

	бронзового віків.			
3.	Українські землі в епоху античності. Племена лісостепової зони України. Кіммерійці, скіфи, сармати. Антична колонізація Північного Причорномор'я.	2/0	4/2	2/6
4.	Етногенез слов'ян. Епоха Великого переселення народів (IV-VII ст.). Ранні держави слов'ян на території України: королівства антів, дулібів, поляно-руське князівство, Велика Хорватія.	2/0	4/0	2/6
5.	Утворення Києво-Руської держави Теорії походження Русі. Державне об'єднання «Руська земля» у часи династії Києвичів.	2/2	2/0	2/6
6.	Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (кінець IX- ост. третина X ст.).	2/0	2/0	2/6
7.	Піднесення і розквіт Русі в кінці X – середині XI ст.	2/2	2/0	2/6
8.	Русь в середині XI- першій половині XII ст.	2/0	4/0	3/6
9.	Удільна роздробленість як історичне явище у середньовічній Європі та Русі. Київ і Київська земля в системі розрізнених князівств.	2/0	2/2	2/4
10.	Удільні князівства у домонгольський період. Політичний та соціально-економічний розвиток Чернігівського, Новгород-Сіверського і Переяславського князівств.	2/0	2/0	2/6
11.	Політичний і економічний розвиток Волинського і Галицького князівств у кінці XI - XII ст.	2/2	4/0	2/6
12.	Суспільні відносини. Закономірності та особливості економічного розвитку України-Русі.	0/0	2/0	2/6
13.	Етнічні процеси. Теорії етногенезу українців. Культура України-Русі. Місце культурної спадщини України-Русі у скарбниці світової культури.	2/0	2/0	3/6
14.	Кочові народи степів України та Крим у X-XIII ст.	0/0	2/0	2/6

Всього за I семестр		24/6	36/4	30/80
II семестр				
15.	Утворення Галицько-Волинської держави (держави Романовичів). Державотворча діяльність Романа Мстиславича.	2/2	2/0	2/4
16.	Феодална війна 1205-1238 рр. Роль боярства в суспільно-політичному житті Галицько-Волинської держави першої пол. XIII ст.	2/0	2/0	2/4
17.	Монгольська навала на русько-українські землі. Вплив експансії Чингізидів на розвиток руських князівств.	2/0	2/0	2/4
18.	Королівство Руське (Галицько-Волинська держава) в період правління короля Данила Романовича.	2/2	4/2	2/6
19.	Королівство Руське в періоди стабільності та поступового занепаду (друга половина XIII-середина XIV ст.)	2/0	2/0	2/6
20.	Особливості розвитку культури Королівства Руського (Галицько-Волинської держави).	2/0	2/0	2/4
21.	Боротьба за спадщину Руського королівства у другій половині XIV ст. – першій третині XV ст. Перехід українських земель до складу іноземних держав.	2/0	2/2	1/4
22.	Українські землі в політичній системі Королівства Польського та Великого князівства Литовського у XV- першій половині XVI ст.	2/2	2/0	2/6
23.	Формування соціальної структури населення України XIV – першої половини XVI ст. Особливості еволюції шляхетського стану та його місце в системі формування національної еліти на українських землях у XIV – першій половині XVI ст. Українські князівсько-	2/0	4/2	2/6

	шляхетські роди у соціально-економічному і політичному житті Великого князівства Литовського (друга половина XV-XVI ст.)			
24.	Аграрні стосунки на землях України у XIV – першій половині XVI ст. Еволюція соціальної структури сільського населення українських земель	0/0	2/0	2/6
25.	Урбанізаційні процеси в Україні у XIV – першій половині XVI ст. Економічне життя пізньо-середньовічних міст України.	0/0	2/0	2/6
26.	Релігійне життя на українських землях в епоху пізнього середньовіччя.	2/0	2/0	2/6
27.	Українські землі у складі Угорщини, Молдови (Русо-Валахії) та Московії.	0/0	2/0	2/4
28.	Утворення Кримського ханату. Крим під владою Османської імперії. Початок татарських походів на українські землі та їх наслідки.	0/0	2/0	2/4
29.	Українське козацтво та його роль в суспільно-політичному житті Польсько-Литовської держави XV – першої половини XVI ст.	2/0	2/0	1/4
30.	Основні тенденції розвитку української культури XIV – першої половини XVI ст.	2/0	2/0	2/6
Всього за II семестр		24/6	36/4	30/80

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна
система
оцінювання
навчальної
дисципліни

Відповідно «Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника» <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/poriadok-orhanizatsii-ta-provedennia-otsiniuvannia-uspishnosti-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity.pdf> та «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://efund.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu-ta-rozrobku-osnovnykh-dokumentiv-z-orhanizatsii-osvitnoho-protsesu.pdf> знання студентів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки.

Поточний контроль з дисципліни «Давня і середньовічна історія України» відбувається шляхом перевірки засвоєння студентами знань та умінь у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на семінарських заняттях; написання двох контрольних робіт, в т.ч. у формі тестування на платформі дистанційного навчання <http://www.d-learn.pnu.edu.ua/>; підготовки і захисту індивідуального завдання; з урахуванням контролю самостійної роботи. Результати поточного контролю враховуються при визначенні підсумкової екзаменаційної оцінки з дисципліни.

Оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти з усіх видів навчальної роботи здійснюється за стобальною шкалою і переводиться у національну шкалу та шкалу ЄКТС за схемою:

Шкали оцінювання:		
Університетська	Національна	Шкала ЄКТС
90-100	відмінно	A
80-89	добре	B
70-79		C
60-69	задовільно	B
50-59		E
26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX
1-25	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	F

	Загальна оцінка, яка максимально становить 100 балів, виводиться на основі суми балів, отриманих за всі види контролю знань. Структура розподілу балів в межах аудиторно-самостійної роботи: 1) 30 балів – перевірка засвоєння студентами знань та умінь в ході семінарських занять шляхом оцінювання усних відповідей та коротких письмових / тестових робіт; 2) 10 балів – контроль засвоєння знань та навичок шляхом написання здобувачами освіти двох контрольних робіт (у розгорнутій та/або тестовій формі); 3) 10 балів – підготовка і захист індивідуального завдання; 4) 50 балів – виконання підсумкової екзаменаційної контрольної роботи. Семестровий контроль у формі екзамену виставляється на основі результатів роботи студента впродовж усього семестру, підсумкова кількість балів з дисципліни складає максимум 50, за роботу під час екзамену максимально студент може набрати 50 балів.
Оцінювання усних відповідей на семінарських заняттях	Оцінювання знань на семінарських заняттях здійснюється за 100-бальною шкалою (підсумковий максимально 30 балів). Передбачається обговорення проблемних питань на задану тематику, участь в дискусії, виступи (в т.ч. презентації) за темами семінарських занять. На семінарському занятті діє такий принцип оцінювання: «Відмінно» А (90-100 балів) – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті знання при аналізі практичного матеріалу, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок; «Добре» В (80-89 балів) – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу, знає історичну термінологію, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією, вміє систематизувати, співставляти,

аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, однак орбитє окремі помилки; будує аргументацію на основі декількох доказів;

«Добре» С (70-79 балів) – здобувач освіти достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції давньої і середньовічної історії України, будує аргументацію на основі 2-3 доказів. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичних джерел, може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб, визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Загалом має добрі знання програмного матеріалу, але є певні прогалини, має добрі уміння і навички, однак відповідь містить помилки.

«Задовільно» D (60-69 балів) – здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань. Відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) посередньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції давньої і середньовічної історії України. Виявляє знання основного матеріалу, проте є суттєві недоліки, має задовільні уміння і навички; відповідь не чітка і спрощена, у письмовій роботі є багато помилок. Посередньо знає історичну термінологію і слабо володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, недостатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал.

«Задовільно» E (50-59 балів) – здобувач має значні прогалини у знаннях, допускає багато помилок, уміння і навички на низькому рівні; не здатен (на) використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь спрощена, у письмовій роботі є суттєві помилки. Знає на низькому рівні історичну термінологію і слабо володіє понятійним апаратом, на низькому рівні орієнтується в історичній хронології, поверхово володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Володіє

	історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом на елементарному рівні. Може поверхово оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Не може переконливо аргументувати. Знає історичну персоналістику на елементарному рівні. Не має системних знань. «незадовільно» – Незадовільно FX (26-49) – у здобувача елементарні знання фактичного матеріалу (до 50%), відсутні уміння і навички, відповідь не змістовна, у письмовій роботі є суттєві помилки. Студент використовує виключно інформацію із підручника, довідника. Практично не знає історичну термінологію (до 50%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 50%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції давньої і середньовічної історії України. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація, самооцінка і оцінка інших. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не завжди дотримується етики професійної взаємодії.. Незадовільно F (1-25) здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані. Пропущене заняття або негативну оцінку, отриману на семінарському занятті, здобувач освіти зобов'язаний(-на) «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем згідно встановленого графіку навчання. При цьому може виставлятися оцінка, а попередня не впливатиме на середній бал здобувача освіти.
Вимоги до письмових контрольних робіт	Письмові контрольні роботи передбачені після 9-го і 18-го семінарських занять у першому семестрі і після 7-го і 18-го семінарських занять у другому семестрі. Друга контрольна робота, як правило, виконується в тиждень, передбачений для проведення в університеті контролю самостійної роботи (далі – КСР). Завдання на контрольній роботі складаються із трьох питань. Оцінка за відповіді на питання виставляється у 100-бальній шкалі, оцінка за контрольну роботу визначається як середнє зважене з отриманих за відповіді балів. Структура оцінювання відповіді на розгорнуте запитання: «відмінно» А (90-100 балів) – відповідь детально структурована та вичерпна. Здобувач освіти повноцінно розкриває матеріал, логічно мислить, вільно використовує теоретичні знання, демонструє знання історичних джерел

	та наукової літератури, висловлює власне ставлення, робить ґрунтовні узагальнення та висновки, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок. «добре» В (80-89 б.) – відповідь структурована, здобувач освіти розкриває суть питання. Демонструє знання значної кількості фактичного матеріалу, але допускає окремі помилки. Робить фрагментарні узагальнення, усвідомлює роль і значення конкретних подій. «добре» С (70-79 б.) – відповідь структурована, здобувач освіти розкриває суть питання, але має певні прогалини та розриви. Демонструє знання значної кількості фактичного матеріалу, але допускає низку окремих помилок. Робить фрагментарні узагальнення. «задовільно» D (60-69 б.) – здобувач освіти розкриває суть питання зі значними прогалинами та розривами. Демонструє знання найбільш важливих термінів, понять, але допускає значні помилки. На задовільному рівні володіє матеріалом. Узагальнення практично відсутні або дуже фрагментарні. «задовільно» E. (50-59 б.) – здобувач освіти розкриває суть питання зі значними прогалинами та розривами. Демонструє знання найбільш важливих термінів, понять, але допускає значні помилки. На задовільному рівні володіє матеріалом. Узагальнення практично відсутні або вони дуже фрагментарні. «незадовільно» Fx/F (0-49 б.) – здобувач демонструє знання одиничних фактів або допускає значні помилки. Не володіє ключовими поняттями, узагальнення відсутні. Відповідь містить лише одиничні конкретні факти або узагальнюючу інформацію.
Вимоги до письмових тестових робіт	Проводяться у системі дистанційного навчання університету https://d-learn.pnu.edu.ua. Тестові питання (як правило, одне на 1-у хвилину) в системі дистанційного навчання університету, оцінені за стобальною шкалою, при виставленні оцінки викладачем в журнал АСУ-КНУВС, автоматично переводяться відповідно до розподілу балів дисципліни в електронному журналі.
Вимоги до індивідуального завдання	При виконанні індивідуального завдання здобувач освіти повинен продемонструвати вміння роботи з історичними джерелами та історичною літературою. Суть завдання полягає у вмінні підібрати щодо однієї з пропонованих тем інформацію з історичних джерел і влучні коментарі до цієї інформації з історичних праць. Для виконання такого типу завдання здобувач освіти має скласти список джерел й бібліографічний опис історичної літератури. Відповідно попередньо продуманого розгорнутого тезисного плану роботи треба викласти

інформацію джерел і відповідні їм коментарі істориків таким чином, аби розповідь “мовою джерел” логічно доповнювалась оцінкою подій і явищ, про які йде мова у джерелі, коментарями істориків – авторів опрацьованих здобувачем освіти праць і власними коментарями.

Обов’язковими в роботі є поклики на використані джерела й літературу. Структура і обсяг завдання виглядає в залежності від поставленого завдання.

Кожна робота має містити такі структурні одиниці: титульна сторінка; зміст; основна частина роботи; висновки; список використаних джерел й літератури.

Виконання цієї індивідуальної роботи допоможе здобвачу освіти:

- 1) самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події;
- 2) виявляти різні точки зору щодо інформації джерел, визнавати і сприймати таку різноманітність;
- 3) критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ’єктивність, оцінювати різні версії і думки про минулі історичні події.

Індивідуальне завдання оцінюється у стобальній системі: «відмінно» А (90–100 б.), «добре» В (80–89 б.), «добре» С (70–79 б.), «задовільно» D (60–69 б.), «задовільно» Е (50–59 б.). У кінцевому підсумку, «вага» підсумкової оцінки індивідуального завдання в електронному журналі АСУ:КНУВС визначена на рівні 10 балів, тобто, по суті, оцінка у 100-бальній шкалі отримується на основі 10-бальної: «відмінно» А (10 б.), «відмінно» А (9 б.), «добре» В (8 б.), «добре» С (7 б.), «задовільно» D (6 б.), «задовільно» Е (5 б.).

Оцінка «відмінно» ставиться за роботу, в якій проблема, що в ньому розглядається, викладена повно, послідовно, логічно; робота носить самостійний характер, список використаної літератури відповідає сучасним правилам оформлення бібліографії.

Оцінка «добре» ставиться за роботу, в якій тема викладена досить повно, але є певні недоліки у логіці викладу; бібліографічний список нараховує не більше 4-5 джерел, відповідає сучасним правилам, але містить певні помилки.

Оцінка «задовільно» ставиться, коли обсяг роботи є недостатнім для викладення обраної проблеми, і тому проблема розглядається поверхово; у бібліографічному списку менше чотирьох наукових джерел і є помилки.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо тема роботи не розкрита, у бібліографічному списку менше 2 наукових джерел, і він подається не за сучасними правилами.

Умови допуску до підсумкового контролю	Здобувач освіти вважається допущеним до семестрового екзамену), якщо він виконав усі види робіт, передбачені силабусом навчальної дисципліни. Здобувач освіти, який в установленний термін не виконав усіх форм роботи і (або) отримав менше 25 балів за поточний контроль направляється на талон № 2. До того часу, студент має виконати/доопрацювати всі форми роботи. Отримані «незадовільні» оцінки відпрацьовуються в обов'язковому порядку. Зарахування пропущених занять без поважних причин відбувається впродовж наступних двох тижнів після пропущеного заняття за допомогою методів усного опитування чи тестування.
Підсумковий контроль	Семестровий контроль у формі екзамену проводиться у комбінованій формі і складається з письмової екзаменаційної аудиторної роботи (30 балів) і екзаменаційного тестування (20 балів). Структура екзаменаційної роботи: 2 завдання, що передбачають розширений варіант відповіді на проблемні питання (по 10 балів кожне), 1 завдання, що передбачає вміння комплексного аналізу історичного джерела (5 балів), 5 конкретних запитань на пояснення термінів, дат, характеристики історичних постатей (по одному балу за правильну відповідь).

7. Політика курсу

Академічна доброчесність:

Навчальний процес побудований на основі дотримання принципів академічної доброчесності, прозорості та законності роботи. Як викладач, так і здобувач освіти, повинні дотримуватися «Положення про запобігання академічному плагіату» <https://efund.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2024/02/34-05-polozhennia-pro-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu.pdf>, «Положення про запобігання академічного плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти» https://efund.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/11/34-06_2022-polozhennia-pro-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu-ta-inshym-porushenniam-akademichnoi-dobrochesnosti-1.pdf, «Кодексу честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» <https://efund.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2024/02/34-04-kodeksu-chesti-prykarpatskoho-natsionalnoho-universytetu-imeni-vasylii-stefanyka.pdf>

У випадку порушення норм академічної доброчесності під час виконання завдань поточного чи підсумкового контролю, виявів академічної недоброчесності (списування) викладач виставляє 0 балів та пропонує студентові повторно виконати необхідний вид роботи.

Під час занять забороняється користування мобільним телефоном.

Студенти, **котрі навчаються за індивідуальним графіком**, опрацьовують матеріал самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань в системі дистанційного навчання d-learn та виконанням завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та погодженого з викладачем на

початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентуються «Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/05/02-07.44_2022-polozhennia-pro-poriadok-navchannia-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-za-indyvidualnym-hrafiikom-u-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasyia-stefanyka.pdf

Відвідування занять обов'язкове. У випадку пропуску відпрацьовується тема пропущеного заняття. Як правило, «відпрацювання» проходить в усній формі (в окремих випадках, коли є поважні причини, – онлайн) або шляхом вирішення тестових завдань на сайті дистанційного навчання.

Можливість і порядок відпрацювання пропущених студентом занять регламентується документом: «Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти» <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/poriadok-orhanizatsii-ta-provedennia-otsiniuvannia-uspishnosti-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity.pdf>

У разі отримання незадовільної оцінки з навчальної дисципліни за талоном №3 або не допуску до екзаменів внаслідок не виконання навчального плану, студент має право на повторне вивчення курсу, що регулюється «Положенням про порядок повторного вивчення дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS»: <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/polozhennia-pro-povtorne-vyvchennia-dystsyplin-kredytiv-ects-v-umovakh-ects.pdf>

Неформальна освіта: Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/05/02-07.33_2022-polozhennia-pro-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-osvity-v-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasyia-stefanyka.pdf

8. Рекомендована література

Джерела:

1. Історія державної служби в Україні. У п'яти томах. Том 3. Документи і матеріали V ст. до н.е. – 1774 р./ Керівник колективу упорядників Г.Боряк. Київ, 2009. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-521-524-0/978-966-521-524-0.pdf>
2. Історія України : Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. Київ : Наукова думка, 2013. 1056 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1312-4/978-966-00-1312-4.pdf>
3. Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія : у 3 ч. / за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Ч. 1. Київ : Ліра-К, 2020. 320 с. <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2767>
4. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / Упоряд. Т. Гошко. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2011. 688 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Hoshko_Tetiana/Khrestomatiia_z_istorii_Ukrainy_lytovsko-polskoi_doby.pdf

Основна:

5. Войтович Л. В. Галич у політичному житті Європи XI – XIV століть. Львів :

- Ин-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. 478 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Halych_u_politychnomu_zhytti_Yevropy_XI-XIV_stolit.pdf?
6. Войтович Л. Княжа доба на Русі (837-1492). Т. І: Становлення імперії Русь (837–1054). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2021. 590 с. <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=780>
7. Данило Романович і його часи / за ред. М.Волощука і В.Нагірного. Colloquia Russica. Series II, vol. 3. Krakow–Bratislava. 2015. Т. 5. 269 с. <https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/1605/1/57858083.pdf>
8. Головко О.Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. Київ: ВД “Стилос”, 2006. 575 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Holovko_Oleksandr/Korona_Danyla_Halytskoho/
9. Головко О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 2021. 600 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Holovko_Oleksandr/Rus_i_Polscha_v_mizhnarodnomu_zhytti_Yevropy_X_-_persha_polovyna_XIII_st/
10. Дрогомирецька Л. Давня і середньовічна історія України: методичний супровід навчальної дисципліни для студентів спеціальності 014 «Середня освіта (історія та громадянська освіта)» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Івано-Франківськ: ПНУ, 2024. 134 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/21791>
11. Історія Криму та кримськотатарського народу. Навчальний посібник. / Бекірова Г., Іванець А., Тищенко Ю., Громенко С., Аблаєв Б. Київ : «Кримська родина»; «Майстер Книг», 2020. 200 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Bekirova_Hulnara/Istoriia_Krymu_ta_krymskotatarskoho_narodu.pdf
12. Історія цивілізації. Україна. Том 1: Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. – IX ст.) / Упоряд. М. Ю. Відейко. Харків: Фоліо, 2019. 586 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Abashyna_NS/Istoriia_tsyvilizatsii_Ukraina_Tom_1_Vid_kimmeriitsiv_do_Rusi_X_st_do_n_e_IX_st.pdf?
13. Климовський С., Сварник І., Войтович Л., Ващук Д., Блануца А., Черкас Б. Україна: литовська доба 1320-1569. Вид. 2-ге, переробл. / відп. ред. Ю. Ференцева. Київ: ТОВ "Балтія-Друк", 2017. 176 с.
14. Михайловський В. Наші королі — Reges Nostri. Володарі та династії в історії України (1340–1795). Київ: Темпора, 2023. 434 с.
15. “Правда Руська” Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства: навч. посіб. / уклад.: Г.Г.Демиденко, В.М.Єрмолаєв; вступ. сл. В.Я.Тація. 2-ге вид., змін. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.
16. Томенчук Б. Археологія давнього Галича / Галич. Зб.наукових праць / за ред. М.Волощука. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2022. Серія 2. Вип. 9. 368 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Tomenchuk_Bohdan/Arkheolohiia_davnoho_Halycha.p](https://shron1.chtyvo.org.ua/Tomenchuk_Bohdan/Arkheolohiia_davnoho_Halycha.pdf?)
[df?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Tomenchuk_Bohdan/Arkheolohiia_davnoho_Halycha.pdf?)
17. Україна крізь віки : в 15 т. / ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т археол. України, Ін-т історії України. Київ : Альтернативи, 1998 – 2000. Т.1. На світанку історії / К.Бунатян, В.Мурзін, О.Симоненко. Київ, 1998. 336 с.
18. Україна крізь віки : в 15 т. / ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т археол.

України, Ін-т історії України. Київ : Альтернативи, 1998 – 2000. Т.2.: Античні держави Північного Причорномор'я / Крижицький С., Зубар В., Русяєва А. Київ, 1998. 352 с.

19. Україна крізь віки : в 15 т. / ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т археол. України, Ін-т історії України. Київ : Альтернативи, 1998 – 2000. Т.3: Давні слов'яни / Баран В.Д. Київ : Альтернативи, 1998. 333 с.

20. Україна крізь віки : в 15 т. / ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т археол. України, Ін-т історії України. Київ : Альтернативи, 1998 – 2000. Том 4 : Київська Русь / Толочко О.П., Толочко О.П. Київ : Альтернативи, 1998. 352 с.

21. Україна крізь віки : в 15 т. / ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т археол. України, Ін-т історії України. Київ : Альтернативи, 1998 – 2000. Том 5 : Галицько-Волинська Русь / Котляр М. Київ : Альтернативи, 1998. 335 с.

22. Україна крізь віки. У 15-ти тт. Т. 6: Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Альтернативи, 1999. 320 с.

23. Уривалкін О.М. Історія України (середина XIII-середина XVII ст.). Навч. посібн. для студентів вищих закладів освіти. Київ: Кондор, 2005. 284 с.

24. Федака С.Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття). Ужгород. держ. ун-т. Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000. 340 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Fedaka_Serhii/Politychna_istoriia_Ukrainy_Rusi_doby_transformatsii_imperii_Riurykovychiv_XII_stolittia.pdf

25. Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2023. 658 с. https://akademperiodyka.org.ua/wpcontent/uploads/UNI_The_Middle_Ages_web.pdf

26. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV - середина XVII ст.). Київ: Видавничий дім «КМ Academia», 2000. 295 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Scherbak_Vitalii/Ukrainske_kozatstvo_formuvannia_s_otsialnoho_stanu_Druha_polovyna_XV_seredyna_XVII_st/

27. Щодра О. Українська державність: генеза і розвиток в Києво-Руській державі // Росія-Україна: зради, союзи, війни / Редактор М. Р. Литвин. Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України. Львів, 2022. С.15-32. https://chtyvo.org.ua/authors/Avtorskyi_kolektyv/RosiiaUkraina_zrady_soiuzy_viiny/

28. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століть. Волинь і Центральна України. Київ: Критика, 2008. 472 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Ukrainska_shliakhta_z_kintsia_XI_V_do_seredyny_XVII_stolittia_Volyn_i_Tsentralna_Ukraina/

Додаткова:

29. Александрович В. С., Войтович Л. В. Король Данило Романович. Славетні постаті Середньовіччя. Вип. 3. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2013. 240 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Aleksandrovyeh_Volodymyr/Korol_Danylo_Romanyeh.pdf

30. Блануца А. Українські князівсько-шляхетські роди у соціально-

економічному і політичному житті Великого князівства Литовського (друга половина XV-XVI ст.). Людина, суспільство, влада в давній та ранньомодерній Україні: контексти історичної презентації / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ.: Інститут історії України, 2020. С. 87-114. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0015169>

31. Від венедів до Русі. Збірник наукових праць на пошану доктора історичних наук, професора Дениса Никодимовича Козака з нагоди його 70-ліття / Інститут археології НАН України. Київ – Харків : Майдан, 2014. 380 с.

32. Войтович Л.В. Князь Лев Данилович. Львів: НАН України. Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича, 2012. 181 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Voitovych_Leontii/Kniaz_Lev_Danylovych/

33. Галич. Збірник наук. праць. Томи 1-11. Івано-Франківськ, ТЗОВ "Лілея-НВ", 2016-2024. https://journals.pnu.edu.ua/index.php/hal_swc/issue/archive

34. Dariusz Dąbrowski, Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w. Kraków: Avalon, 2016, 412 s.

35. Dyplomacja Rusi średniowiecznej (X–XVI wiek). Colloquia Russica. Series I, vol. 10. Kraków, 2021. Seria I. Tom 10. 349 s.

36. Дрогомирецька Л.Р. Вплив християнської традиції Візантії на становлення політичної культури України-Русі. *Вісник гуманітарних наук*, 2025. Вип. 8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15686735>

37. Дрогомирецька Л.Р. Іконографічні джерела як історичний інструмент реконструкції світогляду середньовічного українського суспільства. *Вісник науки та освіти*, 2025. Вип. 6 (36). С. 1677-1691. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6\(36\)-1677-1691](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(36)-1677-1691)

38. Дрогомирецька Л.Р. Трансформація язичницьких і християнських уявлень у візуальній культурі України-Русі. *Вісник науки та освіти*, 2025. Вип. 8 (38). С. 2155-2173. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8\(38\)-2155-2173](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8(38)-2155-2173)

39. Дрогомирецька Л. Р. Хрещення Русі як цивілізаційний вибір і духовна вісь формування української культурної спадщини. *Вісник гуманітарних наук*, 2025. Вип.10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16903229>

40. Економічна історія України : Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]. НАН України. Інститут історії України. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 1. 696 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Buniatian_Kateryna/Ekonomichna_istoriia_Ukrainy_ist_oryko-ekonomichne_doslidzhennia_Tom_1.pdf

41. Енциклопедія трипільської цивілізації: в 2 т. Т.1 / Бурдо Н. Б., Відейко М. Ю., Дергачов В. О. та ін. К., 2004. 703 с.; Т. 2 / Балабіна В. І., Белановська Т. Д., Бобровський Т. А. та ін. 2004. 654 с. <http://resource.history.org.ua/item/0007720>

42. Коляда І., Борчук, С., Камбалова Я., Дрогомирецька Л. Створення історичних уявлень у здобувачів освіти про князя Данила Романовича на уроках історії України у 7 класі: роль естетичних засобів навчання у формуванні культурної компетентності. *Вісник аграрної історії*. 2022. № 39-42. С.26-39. DOI: <https://doi.org/10.31392/VAH-2022.39-42.02>

43. Котляр М.Ф. Духовний світ літописання / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 338 с.
44. Котляр М. Ф., В. М. Ричка. Княжий двір Південної Русі X-XIII ст. / НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2008.357 с.
45. Кулаковський П. Роль князя Костянтина Острозького в організації оборони південних рубежів Великого Князівства Литовського половині XVI ст. *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. Т. II. С. 82-95.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kulakovskiy_Petro/Rol_kniazia_Kostiantyna_Ostrozko_ho_v_orhanizatsii_oborony_Pivdennykh_rubezhiv_Velykoho_kniazivstva_L.pdf
46. Михайловський В. Влада далека і близька у вимірі пізнього Середньовіччя в українській історії. Київська академія. 2023. Вип. 20.
https://chtyvo.org.ua/authors/Mykhailovskyi_Vitalii/Vlada_daleka_i_blyzka_u_vymiri_piznoho_Serednovichchia_v_ukrainskii_istorii/
47. Филипчук О.М. Забутий святий: князь Володимир Великий між Сходом та Заходом. Київ: Лаурус, 2020. 584 с. <https://surl.li/wkjgbx>
48. Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV ст./ НАН України. Інститут історії України. Наук. ред. Ф.М.Шабульдо. Упор. О.Д.Брайченко. Київ, 2003. 140 с.
49. Чугаєва І. К. Чернігівське літописання XI–XIII ст.: історіографічний міф чи історичне джерело? монографія / І.К.Чугаєва; відп. ред. В.О.Дятлов. Чернігів:ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 336 с.

Викладач: **Людмила Дрогомирецька**,
доцентка кафедри історії України і методики навчання історії